

JOHANNES GOEDAERT.

DOOR

H. P. SNELLEMAN Cz.

Waarschijnlijk zijn er slechts weinige lezers van dit Album, aan wie de naam, boven dit stukje geplaatst, bekend in de ooren klinkt. En geen wonder; het is de naam van een onbekend Middelburgsch schilder, die in de 17^e eeuw leefde en werkte. En toch, het werkje dat hij nagelaten heeft, is tweemaal in het Latijn, eens in het Engelsch en eens in het Fransch vertaald, wel een bewijs, dat wij eene zekere beroemdheid hem niet kunnen ontzeggen. In de lijst der mannen, die in ons vaderland de natuurwetenschappen hebben beoefend en bevorderd, bekleedt dan ook de naam van onzen Middelburger, zoo al niet eene eerste, dan toch eene eervolle plaats, en naast LYONET, SWAMMERDAM, LEEUWENHOEK en zooveel anderen moet de eenvoudige GOEDAERT genoemd worden als de grondlegger van het gebouw, waaraan wij nog heden ten dage voortwerken, als de eerste, die hier te lande den stoot gaf om de natuurwetenschap (of laat ik liever zeggen de natuurlijke historie) te brengen in het rechte vaarwater. Eigen waarneming, al mogen we ook soms glimlachen over het in ons oog nuttelooze der waarneming en over de naïveteit waarmee ze ons wordt meêgedeeld, eigen waarneming gold bij hem alles; de titel van zijn werk reeds vermeldt, hoe hij niets heeft verzameld "uyt eenighe boecken, maar alleenlijk door eygen ervarentheyd uytgevonden, beschreven ende na de konst afgeteyckend." Hij was dus een der eersten die het waagden, het juk van

het autoriteitsgeloof af te schudden, waaronder de middeneeuwen gebukt gingen, en door eigen oogen te zien, niet door die van ARISTOTELES, PLINIUS, ALDROVANDUS en hunne uitleggers en naschrijvers.

Maar allicht zult gij vragen, geëerde lezer, in welk opzicht heeft GOEDAERT zich dan tegenover de natuurwetenschap verdienstelijk gemaakt, welk gedeelte er van beoefende hij, wat nam hij waar? Laat hijzelf het u beantwoorden ¹:

“Inde bosschen, op de velden, inde hoven, huysen, ja allesints ende rondom ons in de locht, worden ontelbare ghedaenten van dierkens voortgebracht die ons van allen zijden omringen, ende dieckmael bij de kaers sich vertoonen, ende ons verschricken door haer gheswerm omtrent haer vlam, waer doorse somtijts verbrandt worden. Onder welke zijn verscheyden soorten van vliegen, motten, uylen, maeden, moggen, ende menigerley andere. Doch van waer alle dese dierkens haeren eersten oirspronck nemen, ende wat vremde veranderingen van de een soorte in een ander, ende hoedanige wonderlicke eygenschappen die hebben, is weynich of by na niet bekend. Ghemerckt de ondersoekers der Natuyr dit meestendeel voor bij schijnen ghegaen te hebben, of om datse dieren te weynig geacht hebben, of om dat hare soorten so veelderley waeren, ende vele so kleyn, dat haer de moeyte verdrotten heeft. Te meer, dewijle ick in eygen persoon bevonden hebbe, dat ick niet alleen seer grooten arbeyt ende een onvermoeyelicke neersticheit, maer oock menige jaren in het na-speuren der gemelde dingen hebbe moeten besteden. Hoewel nochtans dit mij alles niet alleen gheensints en verdriet, maer met meerder vlijdt aengedaen werde, om na verloop van vijf-en-twintig jaren, oock de volgende (so veele my Godt in het toekomende verleenen zal) daer in te besteden. Ten eynde 't ghene te vooren versuympt ende onbekent geweest is, ter eeren Gods, ende tot vermaeck van alle Natuyrondersoekers mach in het licht komen, ende blijcken datter niets vande schepselen Godts verachtelick is, maer datse alle seer goet ende met een onuytsprekelicke wijsheyt beschickt zijn: ja mede, dat (buyten het oordeel ende verwachten der menschen) inde kleynste ende minst gheachte schepselen, de wonderen der Natuyr aldermeest ende by uyt-nementheydt ghevonden worden. So dat uyt het na-speuren deser dieren, niet alleen veele saecken sullen ontdeckt worden die te vooren

¹ Zie de Dedicatie van het 1^e deel.

verborghen waeren; maer oock stil-swijghens wederlegt verscheyden dwaelinghen der ghene welck desen arbeydt ontsiende of liever verachtende, meynden datse by-na tot de volmaecktheyt der kennissen gekomen waren, welckers geringste deelen haer noch onbekent waeren. Dese mijne uytvindinghen heb ick door den druck gemeen ghemaect, niet so seer door mijn eyghen drift, als wel door het aenporren ende menichvoudig versoeck van andere; te meer, also ick hier niet op het papier en stelle, dan het gene ick selfs in persoon hebbe ondervonden; welcke ervarentheyd ick oordeel de seeckerste ende beste te wesen om tot rechte kennisse te geraecken. Want waer door ist anders ontstaen, dat de werelt nu so ontelbare dwalingen, voor-oordeelen, ende ydele vertellingen (selfs in natuyrelicke dingen) geloof gheeft? anders dan hier uyt, datse de eygen ondervindinge na-latende, verleyt zijn geworden door onsekere ende ydele bedenkingen; niet willende haer verstandt voeghen na den aerdt der saecken, (weleke sy nochtans sochten) maer de dingen selve draeyen na haere ydele inbeeldingen."

Men ziet het, beknoptheid is GOEDAERT's zwak niet, iets dat hij trouwens met meer anderen van zijn' tijd gemeen heeft. Diezelfde breedsprakigheid heerscht in zijn geheele werk, dat daarenboven doorylochten is met wijsgeerige en menschkundige beschouwingen, aanhalingen uit de Heilige Schrift, enz.

Reeds de titel is langdradig genoeg; hij luidt toch:

"Metamorphosis naturalis, ofte Historische Beschrijvinghe van den oirspronck, aerdt, eygenscapen ende vreemde veranderinghen der wormen, rupsen, maeden, vliegen, witjens, byen, motten ende diergheleycke dierkens meer; niet uyt eenighe boecken, maer alleenelyck door eygen ervarentheyd uytgevonden, beschreven, ende na de konst afgeteyckent."

Tot Middelburgh, bij Jacques Fierens, Boeck-verkooper, in de Globe. —

In dat werkje, drie deelen in octavo uitmakende, heeft GOEDAERT zijne waarnemingen omtrent de metamorphen der insecten, welke hij wist machtig te worden, neergelegd, terwijl hij het daarbij verrijkte met ongeveer 150 afbeeldingen.

Het is voor ons moeielyk, onbevooroordeeld de waarde van zijne beschrijvingen en afbeeldingen te schatten; wij, die in het bezit zijn van zooveel oneindig betere en nauwkeuriger waarnemingen, door la-

tere onderzoekers gedaan, begrijpen veelal niet, hoe het mogelijk is, dat een waarnemer als GOEDAERT in dwalingen kon vervallen, gelijk wij er zoovele in zijne "*Metamorphosis naturalis*" aantreffen. Wij zien daarenboven volkomen het doel- en nuttelooze van waarnemingen in als, dat een insect, op het vuur geworpen, brandt als zuivere olie ¹, of dat een ander het 21 dagen zonder voedsel kan uithouden ², enz., maar wij mogen niet uit het oog verliezen, dat GOEDAERT geheel zelfstandig waarnam, geen voorbeeld had, waarnaar hij zijne waarnemingen kon richten en dus al datgene opteekende, wat hem opmerkenswaardig in de insectenwereld voorkwam. De platen, bij zijn werk gevoegd, zijn door hem zelf geteekend, iets waarbij hij wel wat al te veel zijne phantasie liet werken. Zoo bijv. pl. 29 van het 2e deel, alwaar hij *Orgyia gonostigma* als vlinder afbeeldt, met op elken vleugel het beeld van een hinde, en de rups zich aan het oog voordoet, zooals SNELLEN VAN VOLLENHOVEN aanmerkt, als "een prachtigen borstel of schuifier met twee pluimpjes voor en een achter"; zoo pl. 1, 24, 26 van het 1e deel, waar hij de poppen van verschillende vlinders met zeer sprekende menschegezichten versiert; pl. 36 van het tweede deel, waar hij eenige dieren afbeeldt met behaarden kop, geopenden bek en een lang geschubd lichaam, door ontelbare pooten gedragen, zoodat men, waren zijne voorwerpen niet zoo klein, zou meenen een der monsters, waarvan oude schrijvers verhalen, voor zich te hebben. Doch dat zijn uitzonderingen; al kunnen zijne afbeeldingen ook niet bogen op de nauwkeurigheid, die thans in een natuurhistorisch werk wordt verlangd, de meesten zijn vrij wel herkenbaar. Als voorbeeld wijs ik op pl. 46 (2e deel), alwaar eene zeer goede afbeelding van *Bombus terrestris* voorkomt; op pl. 9 van het 1e deel, alwaar *Euchelia Jacobae* ³; pl. A. van het 3e deel, alwaar *Vanessa cardui* zeer juist worden weergegeven. Mijns bedunkens verdienen dan ook die platen niet het harde oordeel, dat P. LYONET daarover uitsprak, zeggende dat een deel er van geheel onherkenbaar is en een ander deel alleen te herkennen door de reeks der metamorphosen, welke meestal daarbij zijn gevoegd, en door de beschrijving van het insect. ⁴ Ook de beschrij-

¹ 1e deel, 65e Bevinginge.

² 1e deel, 2e Ondervindinge.

³ Het spinsel is dat van *Zygaena Filipendulae*.

⁴ P. LYONET, aantekeningen bij LESSER's, *Théologie des Insectes* (la Haye, 1742) t. 1. p. 26: "Le livre de cet Auteur est du nombre de ceux dont les planches n'ont

vingen noemt LYONET over het algemeen "assez imparfaites", maar voegt ter vergoeding dadelijk daarbij, dat men geen groote nauwkeurigheid bij een' schrijver als GOEDAERT verwachten kan, die leefde in een' tijd waarin de lust voor waarneming en proefneming nog weinig of niet ontwaakt was. Iedereen, die weet, hoeveel moeite het kost, een onbekend insect, waarover we' geene vroegere onderzoekingen (omtrent leefwijze enz.) kunnen naslaan, in zijne metamorphosen te leeren kennen, al was het slechts omdat men vaak niet weet welk voedsel het gebruikt, zal hierin met LYONET instemmen en GOEDAERT danken, dat hij het eerst op dezen weg baan gebroken heeft.

De twee grootste dwalingen, die men in het werkje vindt, betreffen de generatio spontanea der insecten (ten minste van sommigen) en het ontstaan van vliegen of wespen uit poppen van rupsen. Dat GOEDAERT geloofde aan eene zelfwording van vele diertjes, blijkt overal; trouwens REDI's overtuigende proeven daaromtrent werden eerst kort vóór GOEDAERT's dood (1668) in het licht gegeven. Op bl. 15 van het 2e deel bv. zegt hij:

"Dese Worm heeft synen oorspronk uit een over-vloedige vettigheid, de welke door den Dauw, ende de hitte der Zonne aengeset, ende gelijk als uit-gebroet word." Op bl. 22 — 27 laat hij drie soorten van insecten, welke op *Verbascum* leven, alle ontstaan uit de vettigheid, of vochtigheid, welke onder en boven uit het blad vloeit. Op bl. 135 en 136, naar aanleiding van het voorkomen van *Cossus ligniperda* binnen in Wilgenboomen, spreekt hij dan ook als zijn gevoelen uit, dat vele diertjes uit verrotting en warmte worden geteeld, waarbij hij als voorbeeld eenige doode rupsen noemt, door hem in gesloten fleschjes bewaard, waaruit na verloop van zekeren tijd eene menigte kleine vliegjes te voorschijn kwamen. Het feit dunkt hem merkwaardig genoeg om daaraan met zijne gewone langdradigheid eene beschouwing en vergelijking vast te knoopen over den dood, de opstanding van JEZUS en het leven hiernamaals.

Wat GOEDAERT eigenlijk begreep van de metamorphosen bv. der vlin-

pas été bien gravées, surtout celles de la Traduction Française. Plusieurs Insectes y sont absolument méconnoissables, et ceux qu'on y reconnoît, sont la plupart si défectueux que si la suite des changemens d'un Animal, la description qui y est ajoutée, ne suppléoit aux défauts de ressemblance, presque toutes ces planches deviendroient inutiles".

ders, is niet goed uit te maken. De heer SNELLEN VAN VOLLENHOVEN ¹ meent (en hij haalt hierbij ter opheldering de 29e Ondervindinge van het 2e deel aan, waarin verhaald wordt hoe uit ééne rups van *Orygia gonostigma* een vlinder, uit een andere een vlieg te voorschijn kwam, waarom GOEDAERT deze rups dan ook met den naam van "den Uil- en Vliege-teelder" bestempelde) dat hij rups en vlinder als twee verschillende individuen beschouwde. Wanneer men echter in aanmerking neemt, dat overal in het werkje gesproken wordt van het zich tot verandering of tot hervorming zetten van rupsen, om uit haar pop te verrijzen in eene andere gedaante (zie by. deel 2 pag. 111), dan dunkt het mij duidelijk, dat onze schrijver zeer goed begreep, dat rups en vlinder een zelfde dier zijn, maar dat hij alleen in die gevallen, waarin, tegen zijne verwachting, uit de pop een vlieg of meerdere te voorschijn kwamen, uit de zaak niet wist wijs te worden en verwarde voorstellingen er van gaf.

Van GOEDAERT's *Metamorphosis* werd het 1e deel in 1662 ², het 2e in 1667, het 3e in 1669 gedrukt. Het 3e deel bevat de nasproingen, welke na den dood des schrijvers onder diens papieren gevonden werden; het werd met een opdracht van zijne weduwe, CLARA DE BOCK, aan Heeren Gecommitteerde Raden van Zeeland uitgegeven door den heer JOH. DE MEIJ, predikant en dokter in de medicijnen te Middelburg (hij wordt op sommige plaatsen hoogleeraar genoemd). Dezelfde heer DE MEIJ schreef ook eene inleiding vóór het 1e deel (een uittreksel uit ALDROVANDUS) en aantekeningen en bijvoegsels, zoowel bij het 1e als bij het 3e deel (over de tarantula, het haft, de insecten welke in de Heilige Schrift vermeld worden, enz.); deze noten echter zijn niet veel anders dan compilatie's uit PLINIUS, ARISTOTELES, ALDROVANDUS, JOHNSTON en anderen, en hebben dus weinig of geen waarde. Bij het 3e deel is gevoegd GOEDAERT's portret, ³ geschilderd door WILLEM EVERS-

¹ *Gedaantewisseling en levenswijze der Insecten*. 1870. p. 7.

² Niet zooals SNELLEN VAN VOLLENHOVEN *Gelede dieren* p. 109 zegt 1652: In het "Aen den goetwilligen leser" van het 1e dl. verzekert de schr. dat hij van 1635 af 24 jaar lang bezig was geweest met het doen zijner waarnemingen. Dit schreef hij dus in 1659. Ook in HARTING's *Leerboek der Dierkunde* komt, op pag. 23 van het Natuurhistorisch Overzicht der Ongewervelden, dezelfde fout voor. In zijne levensschets van JOH. SWAMMERDAM (zie jaargang 1876 bl. 12) is echter het juiste jaartal opgegeven. Eene in den titel aldaar gemaakte fout is op bl. 64 verbeterd.

³ Ook in de 1e Latijnsche en in de Fransche uitgave wordt het portret gevonden.

DIJK en in plaat gebracht door R. VAN PERSIJN; het onderschrift luidt:

JOANNES GOEDARTIUS -
PICTOR MEDIOBURGENSIS.

Op dit konterfeitsel maakte F. VAN KUIL het volgende bijschrift:

Quo genio natura sinum per semina pandat
In species translata alias, quot mille novatrix
Hic ludat vis blanda modis, insectaque formis
Mutentur variis levium miracula rerum,
Primus et applausu retulit Goedartius orbi:
Ecce Viri faciem, radio qui tactus Olympi
Insolitum penetravit iter famamque perennem
Repperit in minimis natis sine sanguine monstria.
Inventis stupet alma parens natura, sui que
Haec ignoti studiis gratatur Alumnii.¹

In 1662 vertaalde DE MEIJ het 1e deel in 't Latijn;² het 2e deel werd door den zorg van den heer PAULUS VEEZAERDT (eveneens een Middelburger en predikant te Wolfaarsdijk) in het Latijn uitgegeven³, terwijl DE MEIJ weer het werk in 1667 door de Latijnsche uitgave van het 3e deel completeerde. Het 2e deel bevat nog eene memorie van VEEZAERDT over den oorsprong, het nut en het gebruik der insecten.

¹ D. i. Met hetzelfde genie, waarmede de natuur de gaven van haar gemoed tentoonspreidt door middel van de zaden, die in andere vormen overgebracht worden met datzelfde genie heeft GOEDAERT het eerst en met bijval aan de wereld verkondigd, op hoevele duizende wijzen de hernieuwster, de liefelijke kracht, hier ronddartelt, op hoevele manieren de insecten, de wonderen der kleinere schepping, van gedaante verwisselen: Zie hier de beeltenis van den man, die, getroffen door een straal van den Olympus, een ongewonen weg heeft betreden en eenwigen roem heeft gevonden bij de kleinste bloedeloze monsters. De Natuur, de voedende moeder, staat verbaasd over het gevondene en brengt haren dank aan de studiën van haren tot nu toe onbekenden voedsterling.

² *Metamorphosis et historia naturalis insectorum auct. JOH. GOEDARTIO, cum commentario D. H. DE MEY, Ecclesiast. Medioburg. ac. Doct. Med. & duplici Appendice, una de Hemerobii, altera de Natura comentorum & vanis ex iis Divinationibus Mediob.* 1662. 8°.

³ *Metamorph. et Historiae Naturalis Pars secunda de Insectis, autore JOANNE GOEDARTIO, Latinitate donata, commentariis, et notis textui insertis illustrata et Auctuario Notarum sive Appendice locupletata, de Insectorum origine utilitate et usu, a PAULO VEEZAERDT, Ecclesiaste in Insula Wolphardi Zelandorum.* Mediob. ap. J. FIERENS. 8°.

Daarop volgde van de hand van MART. LISTER eene Engelsche vertaling met aantekingen (York 1682, 4°), en in 1683 en '85 (het eerste in 4°, het tweede in 8°) eene tweede Latijnsche overzetting van denzelfden, gerangschikt naar zijn stelsel en voorzien van een ahangsel over de Natuurlijke Historie van Engeland. ¹

Eene Fransche vertaling verscheen in 1700 te Amsterdam onder den titel van "*Metamorphoses naturelles, ou Histoire des Insectes, etc.*" Amst. P. Portier 3 d. 8°.

Van GOEDAERT's leven valt weinig te melden. Hij werd geboren te Middelburg in 1620 en oefende het beroep van fijnschilder uit. Hoewel hij vooral uitmuntte in het met waterverf schilderen van insecten en vogels, bewijzen toch ook een paar aardige landschapjes, met de pen geteekend, dat hij in andere opzichten zijne kunst ook met goed gevolg uitoefende. ² Reeds jong schijnt hij voorliefde voor de natuurwetenschap te hebben opgevat; volgens zijne eigene verklaring ten minste begon hij in 1635, dat is dus op zijn 15^e jaar, waarnemingen te doen. Dat hij ook in de geneeskunde niet onervaren was, bewijzen eenige plaatsn uit zijn werkje, waar hij tegen verschillende ziekten geneesmiddelen aanbeveelt; ook vond ik vermeld ³, dat hij, in Frankrijk zijnde, aldaar de kunst leerde om "treffelijken Extract van Alsem" te maken, welk geheim hij later voor 100 dukatons aan zijn' stadgenoot, den geneesheer CORNELIS VAN DE VOORDE, schrijver van de "*Lichtende Fakkel der Cheirurgia*", verkocht. Dat GOEDAERT voor een zoo eenvoudig man vrij geletterd was, bewijzen ons zijne citaten uit PLINIUS, ARISTOTELES, CICERO, HORATIUS, ALDROVANDUS, enz.; dat hij eene groote belezenheid bezat in de Heilige Schrift, daarvan getuigt zijn werkje bijna op elke bladzijde.

Belangrijke gebeurtenissen kwamen overigens in het leven van onzen schilder niet voor; waarschijnlijk zal het kalm en rustig heengevloten

¹ JOH. GOEDARTIUS, de *Insectis*, in *Methodum redactus cum notularum Additione, opera M. LISTER e Reg. Soc. Londinensi, cum Appendice ad Historiam Animalium Angliae ejusdem M. LISTER, una cum Scarabeorum Anglicanorum quibusdam tabulis pictis*. Londen. s. SMITH met 14 pl. en 4 zonder tekst.

² Zie een Catalogus van Teekeningen, nagelaten door s. VAN HULS, waar op No. 3298 twee stukjes van hem voorkomen, verkocht voor f 8:5.

³ "*Geletterd Zeeland*"; 2^e druk, verand. en vermeerd. van P. DE LA RUE. Middelb. M. & A. CALLENFELS. 1741 p. 61, alwaar ik ook eenige andere bijzonderheden omtrent GOEDAERT vond.

zijn, totdat hij in 1667. of 1668 even kalm en rustig den laatsten adem uitblies. Die kalme en rustige tevredenheid zetelt ten minste op zijn gelaat, zooals EVERSDIJK ons dat te aanschouwen heeft gegeven. Mogen wij hem zelf gelooven (en de eenvoudigheid en waarheidsliefde spreekt uit al wat hij schrijft) dan was hij een vriend van vroeg opstaan ¹ en een vijand van onmatigheid (men leze de zedepreek in het 2e d. p. 172 vgg. tegen de goddeloozen en zedeloozen, die hun' tijd doorbrengen met zingen en springen, drinken en klinken, teeren en smeren, domineeren en kwinkelen); al bereikte hij geen' hoogen ouderdom, 30 jaren van zijn leven bracht hij met groote vlijt en onuitputtelijk geduld door met waarnemingen te doen in zijnen ledigen tijd, en ten opzichte van deze volharding en naarstigheid mag hij misschien menigeen onzer nog ten voorbeeld zijn.

Gaarne onderwerp ik het volgende lijstje der insecten, door GOEDAERT afgebeeld, aan het oordeel der Entomologen (zoover ik weet bestaat geene determinatie van zijne insecten), hoewel ik er niet gaarne de volle verantwoordelijkheid van wil dragen.

1e Deel.

I. <i>Vanessa Io.</i>	XXII. <i>Acronycta Psi.</i>
II. <i>Eristalis tenax.</i>	XXIII. <i>Arctia Menthastris.</i>
IV. <i>Musca (domestica?)</i>	XXVI. <i>Vanessa Atalanta.</i>
V. <i>Cyrtonaura (spec?)</i>	XXVII. <i>Pieris Rapae.</i>
VI. <i>Bibio Marci.</i>	XXXIII. <i>Clostera anastomosis.</i>
IX. <i>Euchelia Jacobae</i> (het
spinsel is van <i>Zygaena</i>
<i>filipendula.</i>)	XXXIV. <i>Pygaera bucephala.</i>
X. <i>Bombyx neustria.</i>	XXXV. <i>Halia wavarina.</i>
XI. <i>Pieris brassicae.</i>	XXXVI. <i>Orgyia fascelina.</i>
XIV. <i>Triphaena (Catocala) pro-</i>
<i>nuba.</i>	XLI. <i>Syrphus Ribesii.</i>
XVII. <i>Chelonia Caja.</i>	XLII. <i>Sericaria mori.</i>
XIX. <i>Tenthredo capreae.</i>	XLIII. <i>Cassida. (spec?)</i>
XXI. <i>Vanessa Urticae.</i>	XLVII. <i>Syrphus pyrastris.</i>
	L. <i>Urophora Cardui.</i>
	LI. <i>Homalomyia canicularis.</i>
	LIII. <i>Calliphora vomitoria.</i>

¹ Zie dl. 2 p. 49 en 50, waar hij de luiaards berispt, die ten 8 ure opstaan, in plaats van, evenals de wijsgeerige KLEANTHUS, den dauw van 't gras te treden.

- LIV. *Lucilia Caesar.*
 LV. *Sarcophaga. (spec?)*
 LXI. *Diloba coeruleocephala.*
 LXIV. *Tenthredo (Cryptocampus)*
*amerinae.*¹
 LXXI. *Exorista (spec?)*
 LXXIII. *Piophila Casei.*

- LXXVI. *Gryllotalpa vulgaris.*
 LXXVII. *Vanessa Polychloros.* (de
 daarbij afgebeelde vliegjes zijn
 volgens den heer SNELLEN VAN
 VOLLENHOVEN *Pteromalus pu-*
parum.)
 LXXVIII. *Melolontha vulgaris.*

2e Deel.

2. *Tachina (spec?)*
 3. *Tenthredo Rosae.*
 8. *Tachina (spec?)*
 11. *Syrphus? Helophilus?*
 13. *Botys urticae.*
 14. *Hemerobius (Chrysopa) perla.*
 15. *Coccinella septempunc-*
tata(?)
 17. *Tenthredo pavidula.*
 21. *Plusia gamma.*
 29. *Orgyia gonostigma.*
 30. dito
 31. *Zygaena Filipendulae.*
 (Zie dl. I. pl. IX.)

- (De kever op deze plaat is
Carabus sexpunctatus.)
 33. *Cossus ligniperda.*
 37. *Dicranura vinula* (rups) en
Ophion luteus.
 40. *Meconema variatum.*
 41. (Links) *Dermestes undatus.*
 (Rechts) *D. lardarius.*
 42. *Meloe (?)*
 44. *Tipula oleracea.*
 45. *Syrphus (?)*
 46. *Bombus terrestris.*
 47. *Anthomyia (spec?)*
 49. *Phalangium Opilio.*

3e Deel.

- A. *Vanessa Cardui.*
 C. *Dicranura vinula.*
 F. *Hadena Brassicae.*

- O. *Smerinthus ocellata.*
 X. *Chironomus plumosus.*

Dat dit lijstje niet op volledigheid aanspraak maakt en slechts dient als uitnoodiging tot verdere determinatie, spreekt vanzelf.

¹ De heer SNELLEN VAN VOLLENHOVEN, *Tijds. v. Entom.* 1869, geeft op: waarschijnlijk *Cimbex lutea.*